

EEN PARTNER OF EEN PANTER OP DE RUG?

Ulrike Thiel : *Geritten werden : so erlebt er das Pferd*

door Jen de Groeve

Op de foto hieronder zie je een subliem moment van zege. De amazone is een en al triomf. Begrijpelijk, ze heeft de wereldbeker gewonnen. Zonder twijfel heeft haar paard bij wijze van beloning een paar klinkende klappen in de hals gekregen, want topruiters weten hun kampioenen te waarderen. Tenslotte staat de ruiter zonder de prestaties van het paard nergens. Maar met deze atleet onder het zadel is er nochtans iets mis. Ook al moet je een geoefende blik hebben om precies te kunnen zien wat er allemaal scheelt, toch zal iedereen een pijnlijk groot verschil kunnen vaststellen tussen de lichamelijke expressie van de ruiter en van het paard. 'Verslagen' is misschien de spontane indruk die je krijgt, en dat zou bij nader toekijken aardig kunnen kloppen. Dat het parcours dat hij gereden heeft, hem in meer dan één opzicht slecht bekomen is, kun je onder meer aflezen aan de verkrampde en met stresszweet bedekte hals, de opengesperde mond en blauwe tong, de angstige, vertwijfelde ogen. Op dit zegebeeld zijn een winnaar en een verliezer te zien in een prestatie die ze nochtans samen hebben geleverd.

ONGEZIEN GEWELD

Zulke beelden van paarden zijn in de dressuur welbekend. De oorzaak wordt snel en veelal uitsluitend bij de prestatiedruk van de topsport gelegd. Een grote categorie van ruiters heeft het behalen van de overwinning als enige doel en wanneer de successen niet uitblijven, kijken sportbonden, pers en publiek bewonderend en kritiekloos toe. De stemmen die toch opgaan voor een sport met respect voor de fysieke en psychische integriteit van het paard, worden snel en niet zelden intimiderend overroepen. De marcherende houding van de FEI (Fédération Equestre Internationale) met betrekking tot haar eigen regels, maakt duidelijk dat het structureel inbouwen van een ethische code niet voor morgen is. Het probleem doet zich echter niet alleen in de sport op hoog niveau voor. Ook in de plaatselijke rijverenigingen en maneges zijn er volop fysiek en mentaal overvraagde paarden te zien, ook zonder dat er opmerkelijke prestaties van hen verlangd worden. Wanneer duidelijk zichtbare lichamelijke tekenen van angst, pijn, overbelasting of trauma niet herkend of erkend worden, is er iets mis in de relatie tussen mens en paard. Het behalen van succesvolle resultaten is,

alhoewel dat graag wordt aangenomen, geen bewijs van het tegendeel.

Een carrière in om het even welke discipline van de topsport duurt almaar korter. We zijn dat al gewoon. Glasharde concurrentie en spitstechnologie maken dat de grenzen steeds verder verlegd worden, niet zelden met behulp van ongeoorloofde middelen. Blessures of mentale uitputting zijn veelal de oorzaak van vroegtijdig beëindigde carrières. Dat is bij paarden niet anders dan bij mensen. Maar wanneer een atleet zich nog voor hij fysiek en psychisch tot ontplooiing is gekomen letterlijk dood heeft gesport, moeten er toch vragen worden gesteld. Een topsportpaard in Nederland en Duitsland wordt gemiddeld nog geen zeven, respectievelijk acht jaar oud. Dat is een leeftijd waarop het normaal gezien, met de juiste opleiding en training, optimaal zou beginnen presteren (Thiel, 2011). Dat er als gevolg van paardonvriendelijke rij- en trainingsmethodes ook nogal wat slachtoffers vallen in de dressuur, roept wellicht nog het meest vragen op. Een steeple-chase, ja, of een ander evenement waar spectaculair en snel gereden wordt, dat brengt risico's mee. Maar dat ook dressuurpaarden blijkbaar in een hoog tempo in de vernieling gereden worden, daar kijk je toch van op. Betekent het dan dat die elegante dames en heren bij het rijden van appuyementen en piaffes bezig zijn met iets dat meer heeft van een ruig karwei dan van uiterst beheerste en verfijnde rijkunst? Dressuur is fysiek weliswaar een veel zwaardere belasting voor paarden dan het op het eerste gezicht lijkt, maar dat is niet de verklaring voor het extreme verlies dat hen te beurt valt.

IN EEN LAND VAN RUITERS...

Bovenvermelde foto komt uit *Geritten werden : so erlebt es das Pferd*, het nieuwe boek van sportpsychologe, voormalig dressuuramazone en Xenophontrainer Ulrike Thiel. Zij is gepokt en gemazeld in de klassieke rijkunst. Eerder schreef zij *Beter paardrijden kun je leren* (Fontaine, 2003) en *Die Psyche des Pferdes* (Kosmos, 2007) en in haar recentste boek breekt zij opnieuw een lans voor een paard-

© Julia Rau

© Ulrike Thiel

‘In de klassieke, paardvriendelijke rijstijl wordt er alleen met lichaamshoudingen gewerkt die bij het bewegingsschema van dat moment passen, waarbij het paard op elk moment de aanleuning kortstondig kan opgeven om zijn balans te vinden. [...] Bij het stimulus-responsrijden treedt de ruiter daarentegen als een roofdier op, dat de controle heeft en dat het paard telkens weer uit balans brengt om hem te bewijzen dat hij degene is die het voor het zeggen heeft. De stress die dat meebrengt, wordt niet op de koop toe genomen, maar is gepland.’

Ulrike Thiel in : *Geritten werden*

vriendelijke manier van rijden.

Wat kan alweer een nieuw boek over paardrijden nog bijbrengen op een markt die al verzadigd is van boeken over rij- en trainingsmethodes? Nederland is immers bij uitstek een land van ruiters. Alle mogelijke rijkunstige vragen worden graag door de dressuurcoryfeeën zelf beantwoord en de vakbladen buigen zich geregeld over heikele kwesties in de paardenwereld. En wat de ‘paardvriendelijke’ methodes betreft, sinds Stephen Budiansky’s indrukwekkende naslagwerk *De aard van het paard*, werkt die titel als een goedlopende slagzin voor vrijwel elk boek dat nog verschijnt. De boeken over *horsemanship* en natuurlijk paardrijden zijn legio en ook dressuuramazone Tineke Bartels won na een jarenlange ‘klassieke’ topcarrière nog de adviezen van freestyletrainer Emiel Voeste en paardenfluisteraar Monty Roberts in. Ze stelde vast dat ze wat ‘het wezen van het paard’ en de ‘communicatie met het vluchtdier’ betreft nog veel van hen geleerd heeft (Bartels, 2010). De conclusie zou, bijvoorbeeld op basis van het literatuurlijstje bij dit artikel, kunnen zijn dat het actuele aanbod van boeken over paardensport groot en gevarieerd is, en dat iedereen het erover eens is dat je een paard in overeenstemming met zijn aard behandelt.

De conclusie kan echter ook zijn dat je met een hele plank vol boeken, het ene naast het andere, nog altijd geen leer hebt, of zelfs maar een betekenisvolle samenhang. Een veelheid van stemmen brengt geen inzicht wanneer er losweg door elkaar gepraat wordt. Zowat elk handboek heeft het namelijk over essentiële zaken als het paard als vluchtdier, het belang van de communicatie, lichaamscontrole, de onafhankelijke zit, het ruitergevoel, het gebruik van primaire hulpen etcetera, maar in de interpretatie hiervan

treden er onterecht verschillen op die soms zwaar kunnen wegen op het globale resultaat. Bovendien worden de effecten op het paard van de diverse stellingen en theorieën zelden consequent van begin tot einde doorgedacht. Aangezien er hier een levend wezen in het geding is, zijn de gevolgen van ongegronde of onethische methodes groter dan dat er een theorie kapseist. De foto op p. 213 toont er een van. In een land van ruiters is het voor een paard niet altijd goed toeven.

Het is voor de welmenende ruiter nog veel moeilijker om zich een zelfstandig en gefundeerd oordeel te vormen wanneer een boek dat autoriteit verworven heeft als ‘hét standaardwerk voor de paardenliefhebber’ en volop getuigt van successen op wereldniveau, ook geen grond onder de voeten biedt. Wanneer het zich, met andere woorden, in de uiteenzetting van zijn ‘leer’ beroept op diverse specialisten ter zake, maar er niet in slaagt een interne samenhang te vinden en hun bevindingen in overeenstemming te brengen met de eigen praktijk. Dat boek, *Bewuster paardrijden* van Tineke Bartels e.a. (zie *De Leeswolf* 2010, nr. 7, p. 554-555), is bovendien een representant bij uitstek van de expansieve paardensportmarkt. De grote successen moeten niet alleen bestendig worden, ze moeten ook met hand en tand worden verdedigd. Ze zijn immers niet onbesproken en de weerstand tegen de zelfs op korte termijn funeste trainingsmethodes die gebruikt worden, groeit gestaag. De grote gretigheid waarmee de auteurs het met elk van de geconsulteerde experts eens zijn waar het hun dienstig is, en de onverholpen ambitie om geschiedenis te schrijven, wekken echter waakzaamheid. Bovendien worden de ruiter en de lezer vakkundig buiten de deur gesloten door als conclusie op de hardnekkige kritiek te volstaan met: ‘Er bestaan geen

verkeerde trainingsmethodes, er bestaat wel verkeerde toepassing’.

Het verwerven van inzicht en de mogelijkheid om te komen tot een onderbouwde visie, is nochtans wat een lezer van vakliteratuur mag verwachten. Een sterke borg daarvoor krijg je wanneer je, los van de eisen van de sport- en paardenbusiness, uitgaat van de fysieke en psychische eigenschappen van het paard, en van kennis die eeuwen van praktijk met modern wetenschappelijk onderzoek verbindt. Dat is wat Ulrike Thiel doet in *Geritten werden*. De hoofdmoot van het boek is een heldere en tot in de bijzonderheden toegelichte uiteenzetting van ‘wat de klassieke opleiding voor het paard zelf betekent wanneer ze paardvriendelijk wordt toegepast.’*

HOE IS HET VOOR HET PAARD?

Ulrike Thiel benadert het paardrijden consequent vanuit een gezichtspunt dat in de lectuur tot hiertoe slechts zeer gedeeltelijk aan bod kwam: het paard zelf, en meer bepaald zijn psychische eigenschappen. Ze zet uiteen wat de belasting van een ruiter en van wat hij fysiek en psychisch van het paard vraagt, in positieve en negatieve zin kunnen betekenen voor een dier dat van nature niet is uitgerust om bereiden te worden. Ze vertrekt vanuit de principes van de klassieke leer, en de precisie en de ervaringsgerichtheid waarmee ze daarbij te werk gaat, zijn alvast behartigenswaardig. Er zijn namelijk erg veel zogenaamd klassieke methodes gangbaar, die op het eerste gezicht dezelfde uitgangspunten hanteren en zich van grotendeels dezelfde terminologie bedienen, maar die in wezen ver afstaan van de klassieke leer in zijn zuivere vorm.

‘Rijden als harmonieuze bewegingsdialoog’, zo laat de titel van het eerste hoofdstuk zich vertalen. Het beeld dat Thiel hier gebruikt, van ruiter en paard die samen

© Ulrike Thiel

© Julia Rau

© Ulrike Thiel

bewegen als in een dans, wordt in de literatuur graag gebruikt, want de 'ultieme eenheid' die mens en paard zo kunnen bereiken, is romantisch beladen. De voorwaarden om tot zo'n samenspel te komen zijn echter redelijk prozaïsch en vragen van de ruiter meer dan adequate hippische kennis en technisch kunnen. Het is, zo schrijft Thiel, 'een complexe psychomotorische opdracht, waarbij vooral de beheersing en coördinatie van het lichaam een beslissende rol spelen, en er moeten een aantal psychische capaciteiten ontwikkeld worden die we in het normale leven niet in dezelfde mate nodig hebben.' Dat impliceert dat een ruiter een grote bereidheid aan de dag zal moeten leggen om in de eerste plaats aan zichzelf te sleutelen.

'Vertrouwen' is een eerste sleutelwoord in het proces dat kan leiden tot de beoogde dans. Dat vertrouwen moet wederzijds zijn en vanzelfsprekend is dat niet. Zo zal een paard enerzijds altijd zijn vluchtinstinct blijven behouden, maar beschikt het anderzijds over de nodige sociale vaardigheden om de mens te leren vertrouwen, ook al zit die op zijn rug — wat in een natuurlijke context een levensbedreiging inhoudt. Paarden tot onderwerping dwingen, brengt misschien wel noodgedwongen gehoorzaamheid, maar geen vertrouwen mee. Wanneer je aan de andere kant het paard tot een sociaal bewegingsspel kunt 'motiveren', waarbij hij een positief lichaamsgevoel kan behouden, geef je hem ook psychische houvast om coöperatief in te gaan op het 'voorstel' van de mens om mee te gaan in bewegingen en situaties waar hij zelf niet zou voor kiezen. Het paard kan dat, want wat bewegingsintelligentie betreft, is hij de meerdere van de mens, en hij is er vanuit zijn sociale intelligentie ook toe bereid. Meewerken in een sociale actie is voor een paard immers een natuurlijke en zinvolle

zaak en vanuit zijn behoefte aan harmonie zal hij ook verder meegaan dan je zou verwachten. In het woord 'voorstel' zit een fundamenteel verschil tussen de klassieke en de meeste moderne rij- en trainingsmethodes, die het 'voorstel' vervangen door een 'opdracht', en de bewegingsondersteuning en -stimulering opgeven voor een 'externe' impuls. Die is voor de ruiter veel gemakkelijker te realiseren, maar wordt door een paard niet als natuurlijk ervaren (bijvoorbeeld: aantikken met de onderbenen betekent voorwaarts). Ik verwijs naar het 'vraag-en-antwoordprincipe', een van de kernpunten uit de methode van Academy Bartels, dat op het eerste gezicht misschien lijkt op de dialoog waarvan hier sprake is, maar waarbij een aantal fundamentele voorwaarden niet vervuld zijn, onder meer dat je het paard actief laat meedenken. Dat is te zien aan het sportieve resultaat, want het paard reageert in geconditioneerde reflexen. De stress en de fysieke last zijn af te lezen van een gespannen paardenlichaam. De vraagantwoordmethode is in se volledig op dominantie gericht.

Thiels vorming als sportpsychologe en psychotherapeute, gekoppeld aan haar uitgebreide ervaring in verschillende sportdisciplines, zorgen ook in de daaropvolgende uiteenzetting over de psyche van de ruiter voor heldere, stapsgewijze analyse en toelichting, en werpen tegelijk een verrassend licht op haar onderwerp en de uitwerking ervan. Niet alleen is ze als wetenschapper in staat om de problemen in de opleiding van paard en ruiter in hun kern te vatten en er ook verantwoorde conclusies uit te trekken, haar ervaring als ruiter draagt ook aanzienlijk bij tot het concretiseren van de problemen en het aanbrenge van doorleefde oplossingen. En wat haar voormalige carrière als skileraar kan bijdragen aan de paardensport, wordt

duidelijk in een revelerend hoofdstuk over bewegingsleer. Ze trekt een parallel tussen de skiër, die zich nieuwe bewegingspatronen eigen moet maken als hij adequaat op de lange latten wil staan, en het paard, dat met een ruiter op de rug ook een nieuw lichaamsschema en een nieuwe balans moet zien te vinden. Ze vergelijkt het technische en mentale leerproces van skiër en paard concreet en stap voor stap, van de oefenwei tot de zwarte piste, van impuls vanuit de achterhand tot een verzamelde passage of pirouette. Ze zet ook de vroegere skitraining in 'dwerghouding', waarvan ten onrechte gedacht werd dat ze de leertijd kon verkorten, naast de moderne, gecontesteerde LDR-methode (Low Deep Round) in de paardentraining (Bartels, 2010). Beide methodes gaan in tegen de anatomie van de mens respectievelijk het paard en dat is contraproductief. De skiopleidingen weten dat intussen, de LDR-ruiters zijn voorlopig nog niet zover.

Concrete vergelijkende analyses als deze werken als eyeopener voor een problematiek die vaak stof voor discussie levert en doorgaans in een onproductief voor-oftegendiscours uitmondt. Thiel overtuigt op elk moment van haar verhaal met objectief vaststelbare feiten. Ze wijst met grote accuratesse de pijnpunten van ondoelmatige en schadelijke rijstijlen aan, en maakt ze duidelijk zichtbaar in diverse fotoreeksen en schema's. De systematische benadering verschaft de ruiter inzicht en de bevattelijke vertaling naar de menselijke ervaring is ook voor de liefhebber op de begane grond verhelderend. Door eenvoudige oefeningen laat Thiel je bijvoorbeeld voelen hoe belangrijk lichamelijke balans is en wat voor onzekerheid het meebrengt als je daarbij in je bewegingsvrijheid beperkt wordt. Bedenk dan dat balans voor een vluchtdier van levensbelang

is en je krijgt een begin van begrip van wat incorrecte ruitershandelingen aan stress voor een paard kunnen meebrengen. De verbondenheid van alles wat ze schrijft, maakt van *Geritten werden* een boek dat van de lezer permanente aandacht vraagt, maar dat de blik opent voor de consistentie en het doorleefde inzicht van de klassieke rijkunst. De wisselwerking tussen tekst en beeldmateriaal is groot, de uitgeknipte variatie van knappe situatiefoto's, instructieve beelden, verklarende tekeningen en fotoreeksen vormt een sterke visuele ondersteuning van de tekst.

LEARNED HELPLESSNESS EN SUCCES

Veel ruitersfouten worden ongewild gemaakt. De behoefte van de mens aan controle speelt hier een belangrijke rol en je moet een lang leerproces doormaken om tegen je instinctieve reacties in te leren handelen. Daar zijn goede opleidingen voor nodig. In de topsport is er echter meer dan opleiding nodig om de scheefgroei op te lossen. De 'goed functionerende controle' van het vraag-antwoordprincipe geeft de ruiter namelijk meer zekerheid dan de klassieke partnerdans, en een training onder dwang levert sneller en gemakkelijker resultaten op dan een die op samenwerking gebaseerd is. Maar de rigiditeit van dat principe leidt naar gehoorzaamheid van het paard tegen zijn wil en zijn natuur in. Thiel introduceert hier de term

learned helplessness uit de psychologie en verklaart hoe het doelbewust en systematisch onzeker maken van paarden een lucratief systeem is geworden. Het levert een paard immers volledig aan de ruiter uit, het maakt hem tot een 'goed functionerende stressbundel', die hyperactief en in geforceerde, 'spectaculaire' bewegingen zijn parcours uitloopt. De ruiter is hier niet zijn partner, maar een roofdier op de rug, het paard weet dat er geen ontkomen aan is en geeft zich — zijn aard getrouw — aan zijn noodlot over. In ethisch opzicht is het onaanvaardbaar, in sportief opzicht hoogst kwetsief, maar het wordt wel beloond met Olympisch goud en zilver, en onnoemelijk veel zakelijk geld.

Geritten werden is een evenwichtig en op feiten gebaseerd boek. De analyses en conclusies kunnen het actuele (maar vaak vruchteloze) maatschappelijke en sportfilosofische discours over de wenselijkheid c.q. toelaatbaarheid van bepaalde methodes overtuigende argumenten opleveren. Het is ook een integer boek, met zeer veel kennis en toewijding geschreven, waarin de genoegens en de problemen van het paardrijden in hun volledige samenhang, en binnen een wetenschappelijk en historisch kader bekeken worden. Het toont overtuigend aan dat de actuele discussie in de ruitersport niet simpelweg neerkomt op een 'strijd tussen de ouderwetse klassieke rijkunst en

de moderne trainingsopvatting. Tussen traditie en vooruitgang' (Bartels, 2010), maar dat het conflict zo oud is als de geschiedenis van mens en paard zelf. Het is een conflict tussen het bewaken van een aantal fundamentele waarden en het verleggen van de grenzen op kosten van het paard. Tussen sport bedrijven met respect en snel succes boeken met welke middelen ook. Tussen een ethische en een economische bekommernis, kortom.

Ulrike Thiel: *Geritten werden : so erlebt es das Pferd*, Kosmos Stuttgart, 2011, 239 p. : ill., € 29,95 ISBN 9783440113684

618.44 / PAARDENSPORT

* Alle citaten in eigen vertaling

Bronnen

Tineke Bartels e.a.: *Bewuster paardrijden* (Tirion, 2010)

Stephen Budiansky: *De aard van het paard* (Het Spectrum, 2002)

Machteld van Dierendonck e.a.: *Het tevreden paard* (Fontaine, 2009)

Gerd Heuschmann: *Dressuur onder vuur* (Tirion, 2008)

Johann Hinnemann, Coby van Baalen: *De eenvoud van dressuur* (Fontaine, 2002)

Daniel Mills, Kathryn Nankervis: *Gedrag van het paard* (Tirion, 2007)

Ulrike Thiel: *Die Psyche des Pferdes* (Kosmos, 2007)

David de Wispelaere, Tessa van Daalen: *Paardrijden met gevoel II* (Tirion, 2007)

Jozef en Lodewijk Deleu: *Wij, paarden: poëzie over paard en mens*, Lannoo Tielt, 2011, 158 p. : ill., € 19,95. ISBN 9789020995657

EEN PAARD TEKENEN

Het zou de lijn zijn van de hals
en hoe zij uitvloeit in de rug,
wat ik zou tekenen, zoals
een hand een hals streelt, teer en stug,

als ik het kon, die golf van glans,
die boog van licht, en dan de buik
met aderen de flanken langs
als fijne takken aan een struik.

En dan het hoofd in trots omhoog,
het spitse oor, het vochtig oog,
de warme neus, de mond met schuim.

Dan de staart, de zwiepende pluim,
en dan de benen en het geluid
van hoefslag boven de boven uit.

J.W. Schulte Nordholt